

Institut politologických studií
Projekt bakalářské práce

Zdůvodnění výběru tématu

Komunistický režim Sovětského svazu ve dvacátém století stále zůstává jednou ze skvrn na tváři evropských dějin. Násilné převraty i postupné, systematické a nedemokratické změny režimů států střední a východní Evropy způsobily zničení mladé demokracie v těchto státech a uvrhly je na více než polovinu století pod vládu hegemonu.

Téměř dvacet let po pádu tohoto hegemonu – Sovětského svazu, pomalu upadá mnoho událostí a faktů v zapomnění a o tom, co se doopravdy stalo, se začíná pochybovat. Zapomínat tak rychle a zpochybňovat relativně tak mladé skutečnosti je vždy nebezpečné. Proto si myslím, že by se věda neměla zaměřovat pouze na pokrok a nové informace, ale starat se i o to, aby se nezapomínalo na historii. A právě proto jsem si za téma své práce zvolila dvě z největších proti komunistických povstání v šedesátých letech, která ale v obecném podvědomí už upadají v zapomnění.

Předpokládaný cíl

Za cíl své práce si kladu prozkoumat podobnosti a rozdíly povstání v Maďarsku a Polsku v roce 1956. Ačkoli obě povstání probíhala ve stejném roce a z podobných důvodů, existuje zde samozřejmě celá řada rozdílů, ať se týkají průběhu, podpory povstalců, zapojení vlády, vztahu k režimu a jeho fungování, počtu obětí či ukončení povstání. Mým úkolem tedy bude provést analýzu těchto skutečností skrze texty odborníků a následně provést jejich komparaci. Kromě toho se pokusím aplikovat některé z teorií opozice na oba státy a vyhodnotit, jakou roli měla opozice v povstáních a jak vypadala.

Základní charakteristika tématu

Polsko a Maďarsko byly země, které se po 2. světové válce dostaly pod sféru sovětského vlivu. Stejně jako ostatní socialistické země východního bloku bylo i Polsko a Maďarsko nuceno přijmout sovětský, nesvobodný a nedemokratický systém. Všechny státy také zasáhlo několik vln znárodňování a kolektivizace. Tato omezení a násilné změny vedly u většiny států Východního bloku dříve nebo později ke krizi systému. Mezi prvními státy, ve kterých se

výrazněji projevila nespokojenost s režimem, bylo Polsko. Polské povstání v Poznani, které se uskutečnilo v říjnu roku 1956, bylo ale pouze vlaštovkou nadcházejícím událostem, totiž jedné z největších a nejkrvavějších protestních akcí v 50. letech: o čtyři měsíce později po demonstracích v Polsku proběhlo mnohem větší a dramatičtější povstání v maďarské Budapešti. A právě těmto událostem, se práce podrobněji věnuje.

Metodologie práce

Tato práce je komparativní případovou studií, která popisuje jednak jednotlivé incidenty, jejich příčiny, průběh a důsledky, ale také je současně mezi sebou srovnává. Základní výzkumná otázka celé práce se tedy týká hlavních rozdílů a podobností obou povstání a toho, v čem byla tato povstání proti komunistickému režimu, která na sebe přímo navazovala a která měla mnoho společného, tolik rozdílná. Toho se práce dotýká především v otázce příčiny, rozsahu a postojů domácí vlády. Zároveň zde využiji teorii opozice, kterou krátce rozvedu a po aplikaci na obě události výsledky taktéž porovnam.

Předpokládaná struktura práce

1. Úvod
2. Teoretická část
3. Shrnutí situace v Polsku a Maďarsku před událostmi 1956 a otázka destalinizace
4. Povstání v Poznani
  - 4.1. Počáteční události a politické pozadí
  - 4.2. Průběh, reakce vlády
  - 4.3. Konec, rozsah a oběti
5. Povstání v Budapešti
  - 5.1. Počáteční události a politické pozadí
  - 5.2. Průběh, reakce vlády
  - 5.3. Konec, rozsah, oběti
6. Komparace povstání
7. Závěr

Základní literatura

Práce vychází ze sekundární literatury, z textů odborníků a článků, věnující se dané problematice.

Obecný vhled do polské politiky a kultury nejen padesátých let mi nabídly knihy *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy* od Normana Daviese a *Půl století dějin Polska* Andrzeje Paczowského. Při studování Maďarska jsem čerpala především ze studie Jana Adamce a článků maďarského odborníka Jánose M. Rainera.

K podrobnějšímu studiu jednotlivých incidentů jsem využila jednak publikace věnující se povstáním samostatně jako je *Hungary, Revolution of 1956* od Ference Lacza, článek *The Polish: Soviet Confrontation in 1956 and the Attempted Soviet Military Intervention in Poland* polského politologa Krzysztofa Persaka či *The Hungarian Revolution of 1956: Causes, Aims, and Course of Events* od již zmíněného Rainera. Ale využila jsem i texty věnující se přímo analýze či komparaci těchto dvou případů. Mezi takové práce patří především článek Marka Kramera *The Soviet Union and the 1956 Crises in Hungary and Poland: Reassessments and New Findings* a také *State Against Society: Political Crises and Their Aftermath in East Central Europe* od Grzegorza Ekierta. Tato díla považuji pro svou práci za stěžejní.

Přehled základní literatury:

1. ADAMEC, Jan. Studie: Maďarsko 1956 – od reformy socialismu k národnímu povstání. In: *Securitas imperii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. s. 82 – 122. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no24/082-122.pdf>
2. DAVIES, Norman. *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*. Prostor, 2003, 492 s. ISBN 80-7260-083-4.
3. DURMAN, Karel. Kreml a dvojí krize roku 1956. *Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*. 2000, č. 1-2, s. 23-31. ISSN 1210-6097.
4. EKIERT, Grzegorz. *State Against Society: Political Crises and Their Aftermath in East Central Europe*. [online]. Princeton: Princeton University Press, 1996 [cit. 2015-06-04]. ISBN 9781400822041. Dostupné z: <http://site.ebrary.com.ezproxy.is.cuni.cz/lib/cuni/reader.action?docID=10031911>.
5. KRAMER, Mark. The Soviet Union and the 1956 Crises in Hungary and Poland: Reassessments and New Findings. *Journal of Contemporary History* [online]. 1998, vol. 33, no. 2., s. 163 -

214. Dostupné z: <http://links.jstor.org/sici?sici=0022-0094%28199804%2933%3A2%3C163%3ATSUAT1%3E2.0.CO%3B2-9>.

6. LACZÓ, Ferenc. Hungary, Revolution of 1956. *The International Encyclopedia of Revolution and Protest*. 2009, s. 1625–1630.
7. PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska: 1939 -1989*. Přeložila Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Academia, 2000, 382 s. ISBN 80-200-0737-7.
8. PERSAK, Krzysztof. The Polish: Soviet Confrontation in 1956 and the Attempted Soviet Military Intervention in Poland. *Europe-Asia Studies* [online]. 2006, vol. 58, no. 8, s. 1285 - 1310. ISSN 1465-3427. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20451318?seq=1#page_scan_tab_contents.
9. RAINER, M. János. The Hungarian Revolution of 1956: Causes, Aims, and Course of Events. In: Christopher ADAM, Tibor EGERVARI, Leslie LACZKO a Judy YOUNG, eds. *The 1956 Hungarian Revolution. Hungarian and Canadian Perspectives*[online]. University of Ottawa Press, 2010, s. 12 -31. Dostupné z:<http://www.jstor.org/stable/j.ctt1ckpd6b>.